

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1547-1688: ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ

Εκτός από τα οθωμανικά φερμάνια και άλλα επίσημα έγγραφα, την Θεσσαλονίκη έχουν περιγράψει από τον 16^ο έως τον 20^ο αιώνα και σημαίνοντες Ευρωπαίοι. Τις μαρτυρίες αυτών δημοσίευσαν οι μελετητές Αλέξανδρος Γρηγορίου και Δρ Ευάγγελος Χεκίμογλου.¹ Ευρωπαίοι γράφουν τον 16^ο και τον 17^ο αιώνα ως εξής:

* **1547, Pierre Belon**, Γάλλος γιατρός, φυσιολόγος και από το 1560 καθηγητής στο Πανεπιστήμιο των Παρισίων: Όταν αναχωρήσαμε από το όρος Άθως για να μεταβούμε στη Θεσσαλονίκη φθάσαμε εύκολα εκεί, σε δύο ημέρες. Η Θεσσαλονίκη είναι μεγάλη πόλη, πολύ φημισμένη και πλούσια, την οποία αναφέρει ο Απόστολος Παύλος. Εκεί η πανώλη προσέβαλε τόσο τους κατοίκους, που εγκατέλειψαν την πόλη και τα υπάρχοντά τους. Οι Τούρκοι, ανάμεσα σε όλες τις άλλες εθνότητες, είναι αυτοί που δείχνουν τη μικρότερη επιθυμία να απομακρύνουν όσους προσβλήθηκαν από την πανώλη, γεγονός που παρατηρήσαμε.

* **1551, Nicolas de Nicolay**, Γάλλος γεωγράφος και περιηγητής, θαλαμηπόλος και γεωγράφος των Βασιλικών Ανακτόρων. Η κυριότερη πόλη της Μακεδονίας είναι η Θεσσαλονίκη, η οποία εκλαϊκευμένα αποκαλείται Σαλονίκη. Ακόμη και σήμερα είναι πολύ ξακουστή και πλούσια. Κατοικείται από τρεις ισχυρές εθνότητες, διαφορετικού θρησκευματος: τους Χριστιανούς Έλληνες, τους Εβραίους και τους Τούρκους. Αλλά οι Εβραίοι είναι περισσότεροι και όλοι τους πολύ πλούσιοι έμποροι. Διατηρούν στην πόλη ογδόντα συναγωγές.

* **1591, Gabriele Cavazza**, Γραμματέας σε ειδική αποστολή της Γερουσίας της Βενετίας. Το χρονικό του μετέφρασε και δημοσίευσε το 1947 ο Κωνσταντίνος Δ. Μέρτζιος σε πολυτονικό σύστημα που τηρούμε εις μνήμην του.²

28 Μαΐου Τρίτη. Την μίαν ὥραν τῆς ἡμέρας ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ τὸ Γένιτζε καὶ ἰπεύοντες πάντοτε ἀνάμεσα ἀπὸ μίαν πεδιάδα, ἢ ὅποια ἔχει μερικὰς ἀνωμαλίας, ὡς καὶ χαριτωμένους λόφους, ἐφθάσαμεν τὴν 19ην ὥραν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐξω τῆς πόλεως συνητήσαμεν πολλὰ κάρρα, φορτωμένα μὲ ροῦχα, τὰ ὅποια μετέφερον ἔξω πρὸς καθαρισμόν. Τὰ ροῦχα ταῦτα τὰ κάμνουν εἰς Θεσσαλονίκην διὰ λογαριασμόν τοῦ Μεγάλου Αὐθέντου.

Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην κατελύσαμεν εἰς ἕναν τεκέν πλησίον τῆς πόλης. Ἡ πόλις κεῖται μέρος μὲν ἐπὶ λόφου καὶ μέρος ἐπὶ πεδιάδος. Τὸ ἐπὶ τοῦ λόφου τμήμα εἶναι ὀλίγον κατωκημένον. Ἐπ’ αὐτοῦ ὑπάρχει φρούριον, ὅπου διαμένει εἰς «δισδάρης» με 300 «ἀζάπηδες». Ἡ πόλις ἔχει περίμετρον ἑπτὰ μιλίων. Ἐχει ὠραίους καὶ πλατεῖς δρόμους καὶ εἰς καθένα ἀπ’ αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ μία βρύσις. Τὸ νερὸ ἔρχεται μὲ ὑδραγωγὸς ἀπὸ ἕνα χωριό, ὀνομαζόμενον Cortacchi (Χορτιάτην). Εἰς τοὺς δρόμους ὑπάρχουν πολλαὶ κολῶναι, μερικαὶ ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι ἀκέραιαι, ἄλλαι δὲ σπασμέναι, ὡς ἐπίσης καὶ ἀρκετοὶ τάφοι καὶ ἄλλοι πολύτιμοι λίθοι καὶ μάρμαρα πάρια. Ἀρκετὰς δὲ κολῶνας βλέπει τις ἀπὸ πορφυρίτην λίθον ὡς καὶ ἀπὸ μάρμαρον μελανοπράσινον.

Ἡ πόλις ἔχει τριῶν εἰδῶν κατοίκους, ἤτοι Τούρκους, Ἐβραίους καὶ Χριστιανούς, ἀλλ’ οἱ περισσότεροι εἶναι Ἐβραῖοι. Εἶδομεν κατὰ πρῶτον τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀγγέλων³

1. Αλέξανδρος Γρηγορίου-Ευάγγελος Χεκίμογλου, Η Θεσσαλονίκη των περιηγητών 1430-1930, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, εκδόσεις Μίλητος, 2008

2. Κωνσταντίνος Δ. Μέρτζιος, Μνημεία Μακεδονικής Ιστορίας, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, α΄ έκδοση 1947, β΄ έκδοση 2007

3. Η Ροτόντα. Αρχικά ονομάζονταν Εκκλησία των Αγγέλων και μετά του Αγίου Γεωργίου. Οι Τούρκοι την έκαναν τζαμί.

ή οποία είναι καμωμένη εις στρογγυλόν σχῆμα, ὡς τὸ Πάνθεον τῆς Ρώμης, καίτοι πολὺ μικροτέρα τούτου. Τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ἤρπασαν πρὸ ἑπτὰ μηνῶν ἀπὸ τοῦς Ἑλλήνας καὶ τὴν μετέτρεψαν εἰς τζαμί. Κατόπιν ἐπεσκέφθημεν τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Σοφίας, τὴν ἄλλοτε Μητρόπολιν, τὴν ὁποίαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἔκαμαν τζαμί. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ταύτης ὑπάρχουν ὀκτὼ κολῶναι ἀπὸ μάρμαρον μελανοπράσινον, ἧτοι ἀνὰ τέσσαρες ἐκατέρωθεν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἄρκετὰ ὑψηλαὶ καὶ μεγάλης ἀξίας, ὀλόκληρος δὲ ἡ ἐκκλησία εἶναι ἐστρωμένη μὲ πάριον μάρμαρον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος φαίνεται ὅτι ὑπῆρχον ἀπανταχοῦ ψηφιδωτά, διότι οἱ Τοῦρκοι ἀφήκαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ θόλου ἕναν Θεὸν Πατέρα ἀνέπαφον, ὡς καὶ ἄλλας ἀγιογραφίας καὶ τινα ἑλληνικὰ γράμματα. Ἡ ἐκκλησία αὕτη περιστοιχίζεται ἀπὸ μίαν στοᾶν, στηριζομένην ἐπὶ κολωνῶν.

Εἶδομεν κατόπιν τὸ τόξον, τὸ ἀνεγερθὲν πρὸς τιμὴν τοῦ Τίτου Βεσπασιανοῦ⁴ τοῦ καταλαβόντος τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ συνοικία αὕτη ὀνομάζεται Καμάρα. Ὀλίγον ἄνωθεν τῆς συνοικίας ταύτης εἶδομεν εἰς τὸ σπῆτι ἐνὸς Τούρκου ἰδιώτου ὀρθίαν μίαν ἀκεραιάν κολῶναν, σημαντικοῦ μεγέθους, ἐκ λίθου πορφυρίτου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ὁποίας λέγεται ὅτι εἰς παλαιὰν ἐποχὴν ἦτο ἕνας ὄφις, λατρευόμενος ἀπὸ τοῦς κατοίκους ὡς θεός. Μετέβημεν κατόπιν εἰς τὴν ἐβραϊκὴν συνοικίαν, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἐν μοναστήριον μὲ Ἑλληνορθοδόξους καλογραίας. Ὁ δρόμος οὗτος εἶναι ἄρκετὰ ἀκάθαρτος, τόσον διότι κατοικεῖται ἀπὸ αὐτὸν τὸν λαόν, ὅσον καὶ διότι εἶναι εἰς τὸ κατωφερὲς μέρος τῆς πόλεως, ὁπόθεν διέρχονται αἱ ἀκαθαρσίαι.

Κατήλθομεν καὶ εἰς τὴν ἀκροθαλασσίαν, ὅπου δὲν ὑπάρχει λιμὴν, ἀλλὰ μία ἀκρογιαλιὰ μὲ καλὸν ὄρμον, ὁ ὁποῖος καίτοι δὲν προφυλάσσεται ἀπὸ τὸν βορρᾶν, ἐν τούτοις δὲν ὑφίσταται τὴν ἐπήρειαν τῶν ἐξωτερικῶν ἀνέμων. Ὁ ὄρμος φυλάσσεται ἀπὸ δύο φρούρια, ὅχι πολὺ ἰσχυρά.

30 Μαΐου, Πέμπτη. Ἐπήγαμεν καὶ εἶδαμεν ἐν ἄλλο τζαμί, πὸν ἦτο προτιήτερα ἐκκλησία⁵ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν πολλὰ ὠραῖα κολῶναι. Λέγουν ὅτι εἶναι ἐν ὄλφ 366, μεταξὺ τῶν ὁποίων 10 ἀπὸ ποικιλόχρουν πορφυρίτην.

* **1609, William Lithgow**, Σκώτος περιηγητής: Ἡ Θεσσαλονίκη βρίσκεται στὴν ἀκροθαλασσιά, ἀνάμεσα σε δύο ποταμούς, τὸν Χαβρία καὶ τὸν Εχέδωρο. Εἶναι μια ευχάριστη, μεγάλη καὶ θαυμάσια πόλις, γεμάτη με κάθε εἶδους ἐμπόρευμα. Δὲν υπολείπεται σε τίποτε ἀπὸ τὴ Νάπολις τῆς Ἰταλίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ευγένεια. Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης ἔχει τώρα μετατραπεί σε διεθνὲς κέντρο τῶν Εβραίων, οἱ ὁποῖοι ἐδῶ εἶναι ἀπόλυτοι κύριοι ὑπὸ τὸν Σουλτάνο καὶ κατέχουν τὴ μεγάλη ἀκατοίκητη ἐκταση πού τους περιβάλλει. Ἡ πόλις βρίσκεται συνεχῶς στα χέρια τους ἀπὸ τότε πού ο Σουλεϊμάν κατέκτησε τὴ Βούδα στὴν Ουγγαρία, στις 20 Αυγούστου τοῦ ἔτους 1516. Σ' αὐτὸν οἱ Εβραῖοι δάνεισαν δύο ἑκατομμύρια νομίσματα καὶ γιὰ ἐνέχυρο τους παραχωρήθηκε αὕτη ἡ πόλις καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς. Εδῶ μιλῶνε τὴν εβραϊκὴν κατὰ τρόπον δημῶδη καὶ ὡς μητρικὴν τους γλῶσσα, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, καὶ ὄχι οπουδήποτε ἀλλοῦ στὸν κόσμον.

* **1686, Vincenzo Maria Coronelli**, Ενετὸς χαρτογράφος καὶ διδάκτορας τῆς Θεολογίας στὴ Ρώμη: Ἡ κίνησις εἶναι ἀξιόλογη γιὰ τὴν κατάστασις τοῦ τόπου. Ὑπάρχει ἀφθονία μεταξιού, μαλλιού, δερμάτων κάθε εἶδους, δημητριακῶν, σιταριοῦ, βαμβακιού καὶ σιδήρου. Τὶς κυριότερες υποθέσεις ἔχουν στα χέρια τους οἱ Εβραῖοι, εἰδικὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ υφάσματος γιὰ τὴν ἐνδυμασία τῶν Γενιτσάρων. Αριθμοῦνται 48 τεμένη, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Δημητρίου πού στηρίζεται σε ὑπέροχες κολόνες, πού θυμίζουν τὸν ναὸ τοῦ ἁγίου Παύλου, καὶ ἡ ἁγία Σοφία πού κατασκευάσθηκε ἀπὸ τὸν Αυτοκράτορα Ἰουστινιανό. Ἐπίσης,

4. Ὁ Καίσαρ Γαλέριος ἀνήγειρε τὴν Ἀψίδα τοῦ Θριάμβου τοῦ, τὴν Καμάρα.

5. Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ὡς τέμενος ὀνομάζονταν Καχριέ Τζαμί.

υπάρχουν 30 εκκλησίες των Ελλήνων και 36 μεγάλες συναγωγές, χωρίς να υπολογίζονται άλλες μικρές.

* **1688, Olfert Dapper**, Φλαμανδός γεωγράφος και συγγραφέας: Ο κόλπος της Σαλονίκης, ονομαζόταν κατά την αρχαιότητα Κόλπος της Θεσσαλονίκης, Μακεδονικός, Θερμαϊκός και Θερμαίος. Στο βάθος αυτού του κόλπου και στα ανατολικά του ποταμού Βαρδάρη, που ονομαζόταν Αξιός ή Βαρδάριος, είναι κτισμένη η μεγάλη και ξακουστή πόλη της Σαλονίκης. Έτσι αποκαλείται σήμερα, ενώ παλαιότερα ήταν γνωστή με το όνομα Θεσσαλονίκη. Ένα τμήμα της βρίσκεται στον λόφο και ένα άλλο στην πεδιάδα. Είναι από τις σπουδαιότερες πόλεις της Μακεδονίας και βρίσκεται από καιρό στην κατοχή των Τούρκων. Τα τείχη της είναι οχυρωμένα από την αρχαιότητα και προστατεύονται από σαράντα πύργους.

Έχει ένα πολύ όμορφο λιμάνι που προστατεύεται από τρία φρούρια. Η πόλη αριθμεί 48 τεμένη μεταξύ των οποίων και την παλιά εκκλησία του Αγίου Δημητρίου με τρία κλίτη, υποβασταζόμενα από όμορφες κολόνες. Υπάρχει επίσης ο ναός της Αγίας Σοφίας, που κτίστηκε από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό και είναι επίσης τέμενος. Οι Έλληνες έχουν 30 εκκλησίες. Οι Εβραίοι 36 μεγάλες συναγωγές και πολλές μικρές.

Ο Συναξαριστής

N. I. Μέρτζος